

УДК [327:061.1ЄС]:316.77

Тихомирова Є.Б.*

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ОДИН З ПРІОРИТЕТІВ ГЛОБАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ І БЕЗПЕКИ ЄС

Анотація. У статті аналізується проблема стратегічних комунікацій, яка стала особливо популярною в останні два десятиліття. Спочатку вона розглядалася переважно у наукових, політичних і комерційних колах США та деяких європейських країн. Зараз починає з'являтися в нормативних та аналітичних документах різного рівня і у нас, що фактично легітимізує це поняття в Україні. Оскільки не існує консенсусу щодо визначення стратегічних комунікацій, подано їх різні трактування, зокрема систематичний ряд послідовних і узгоджених заходів, що проводяться на стратегічному, оперативному та тактичному рівнях і дозволяють розуміти цільові аудиторії, визначаючи ефективні канали для просування і підтримки конкретних типів поведінки. У статті розглядається інституціональний вимір стратегічних комунікацій ЄС. Йдеться про специфіку стратегічних комунікацій ДАІШ та Росії в європейському інформаційному просторі, яким мають протидіяти окремі європейські СтратКоми, що діють в арабському та східному регіонах Європейської Політики Сусідства, звертається увага на роль у системі стратегічних комунікацій координатора ЄС по боротьбі з тероризмом, на необхідність розширення діалогу, співробітництва та координації дій ЄС з НАТО щодо стратегічних комунікацій.

* доктор політичних наук, професор, професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Ключові слова: безпека, ДАІШ, дезінформація, ЄС, НАТО, Росія, СтратКом, стратегічні комунікації.

Annotation. *The article analyzes the problem of strategic communication, which has become particularly popular in the past two decades. First, it was seen mainly in the scientific, political and business circles in the US and some European countries. Now it begins to appear in the normative and analytical documents of different levels, and we have, in fact legitimizes the concept in Ukraine. Since there is no consensus on the definition of strategic communications, represented by their different interpretations, particularly strategic communications are viewed as a systematic series of coherent and coordinated activities at the strategic, operational and tactical levels, which allow to understand the target audience, identifying effective channels to promote and support specific behaviors. The article deals with the institutional dimension of the EU's strategic communications. We are talking about the specifics of strategic communications Da'esh and Russia in the European information space, which should counteract some European Stratcoms operating in Arabic and eastern regions of the European Neighbourhood Policy, draws attention to the role in the EU's strategic communications of the EU coordinator for counter-terrorism, to the need to enhance dialogue, cooperation and coordination of EU action with NATO in strategic communications.*

Key words: security, Da'esh, disinformation, EU, NATO, Russia, StratCom, strategic communications

Аннотация. *В статье анализируется проблема стратегических коммуникаций, которая стала особенно популярной в последние два десятилетия. Сначала она рассматривалась преимущественно в научных, политических и коммерческих кругах США и некоторых европейских стран. Сейчас начинает появляться в нормативных и аналитических документах различного уровня и у нас, фактически легитимизирует это*

поняття в Україні. Поскольку не существует консенсуса по определению стратегических коммуникаций, представлены их различные трактовки, в частности стратегические коммуникации рассматриваются как систематический ряд последовательных и согласованных мероприятий, проводимых на стратегическом, оперативном и тактическом уровнях, которые позволяют понимать целевые аудитории, определяя эффективные каналы для продвижения и поддержки конкретных типов поведения. В статье рассматривается институциональное измерение стратегических коммуникаций ЕС. Речь идет о специфике стратегических коммуникаций ДАИШ и России в европейском информационном пространстве, которым должны противодействовать отдельные европейские Страткомы, действующие в арабском и восточном регионах Европейской Политики Соседства, обращается внимание на роль в системе стратегических коммуникаций координатора ЕС по борьбе с терроризмом, на необходимость расширения диалога, сотрудничества и координации действий ЕС с НАТО по стратегическим коммуникациям.

Ключевые слова: безопасность, ДАИШ, дезинформация, ЕС, НАТО, Россия, СтратКом, стратегические коммуникации.

Постановка проблеми. На початку другого десятиріччя ХХІ століття документи ЄС з питань безпеки, що діяли до сих пір, явно застаріли. У другій половині 2015 р. в структурах Євросоюзу, країнах-членах, а також у провідних науково-дослідних та експертних центрах розпочалася безпосередня робота над створенням Глобальної стратегії зовнішньої політики і безпеки ЄС. У червні 2016 р. був представлений документ під назвою «Спільне бачення, спільні дії: сильніша Європа» [15], що презентував колективну думку, висловлену у процесі його підготовки. Стратегія відображає спільні точки дотику і являє собою загальний шлях вперед. Тут декларуються п'ять основоположних пріоритетів зовнішньої

політики ЄС: безпека ЄС, боротьба з тероризмом, кібербезпека ЄС, енергетична безпека та стратегічні комунікації. Важливе місце у досягненні перших завдань належить стратегічним комунікаціям, новому підходу до розгляду ролі масових комунікацій у державній політиці. Останні є найменш дослідженими і в теоретичному плані, і в контексті діяльності ЄС у сфері зовнішньої політики і безпеки. Саме цим обумовлена і актуальність теми нашого дослідження: новий документ потребує аналізу та завдань стратегічних комунікацій, про які у попередніх документах мова не йшла.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема стратегічних комунікацій стала популярною за останні два десятиліття. До недавнього часу вона розглядалася переважно у США у наукових, політичних і комерційних колах. Як констатують українські аналітики, поняття стратегічних комунікацій дедалі частіше починає з'являтися в нормативних та аналітичних документах різного рівня в Україні. Таким чином, «Україна, нарешті, дозріла до артикуляції цієї теми ... вже відбулася легітимація поняття «стратегічні комунікації» у Воєнній доктрині України, затвердженою Указом Президента України від 24 вересня 2015 р.» та у Аналітичній доповіді до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році» [9].

Звернення української наукової думки до стратегічних комунікацій, по суті, бере початок з праці Г. Почепцова «Стратегічні комунікації в політиці, бізнесі та державному управлінні» [13]. Серед останніх наукових публікацій варто звернути увагу на статті А. Баровської, присвячені стратегічним комунікаціям НАТО [3], О. Кушнір [7], акцентовані на місці стратегічних комунікацій в українському державотворенні, В. Ліпкан, що здійснив експертний аналіз проекту Стратегії розвитку ефективних комунікацій у ЗСУ [8] та проаналізував роль стратегічних комунікацій в протидії гібридній війні проти України [10], С. Соловйова, що дослідив

основні характеристики стратегічних комунікацій [14], а також довідникове видання «Стратегічні комунікації» [12].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Відповідно, особливої уваги в умовах євро інтеграційних прагнень України потребує систематизація стратегічних комунікацій ЄС. А подібна проблематика в Україні залишається малодослідженою.

Метою нашого дослідження є розгляд інституціональних аспектів стратегічних комунікацій Європейського Союзу.

Основні результати дослідження.

К. Пауль, зазначав, що не існує консенсусу щодо визначення стратегічних комунікацій. Він проаналізував численні офіційні і неофіційні визначення стратегічних комунікацій, які зміг знайти. В основному вони узгоджені, але не в деталях. Аналітик виявив щонайменше три реальні відмінності у тому, як уявляють собі науковці стратегічної комунікації. По-перше, це відмінності між трансляванням і взаємодією: передача інформації (транслявання) – це одностороння комунікація. Діалог і врахування особливостей суспільства – це багатостороння комунікація, взаємодія суб'єктів комунікації. По-друге, інформування і вплив (дехто припускає, що мета стратегічної комунікації є вплив, інші вважають, що метою є просте інформування без впливу). К. Пауль вважає таку дихотомію помилковою. «Факти говорять самі за себе» тоді, коли фактами є, що сказати. «Кожне надання інформації є актом переконання» [25].

Разом з тим, дослідник підкреслює, що слід розрізняти благотворний вплив і маніпуляцію. Обман, маніпулювання, пропаганда: всі ці неадекватні форми впливу, які є нестійкими в сучасному інформаційному середовищі і підривають довіру нинішніх і майбутніх повідомлень і зусиль. Стратегічна комунікація – це вплив, що містить правду, прихильність до достовірності, і слід їх називати «добросовісними переконаннями» [25].

Переконання будемо розуміти як основну форма впливу, яку повинні застосовувати у своїй діяльності служби стратегічних комунікацій. Його головна відмінність від маніпулювання в тому, що маніпулятор, впливаючи на свідомість людини, не залишає їй вибору. Переконання передбачає свідомий добровільний вибір та підтримку людиною певних цінностей, ідей та думок. Переконання – це управління думками людей за допомогою різного роду аргументації. Мистецтво аргументації, що лежить в основі переконання, передбачає використання найефективніших прийомів і методів міркування, які забезпечують доказовість і переконливість певної інформації, ідеї тощо. На відміну від маніпуляції переконання передбачає свідоме сприйняття людьми первинних ідей та цінностей, що робить громадську думку більш компетентною та стійкою, тому за допомогою стратегічних комунікацій переконують, а не примушують діяти певним чином.

По-третє, існують різні трактування основи стратегічної комунікації. К. Пауль вважає, що ядром стратегічних комунікацій є переконання, повідомлення, вплив і переконання у політичних цілях. Стратегічна комунікація не повинна розглядатися тільки як інструмент боротьби з насильницьким екстремізмом. Важлива частина зусиль уряду – слухати так само важливо, як і «транслявати». Стратегічна комунікація спрямована на те, щоб говорити, слухати, демонструвати добру волю до всіх людей світу. Зараз більш, ніж коли-небудь, сприйняття і розуміння образів, політики і дій буде залежати від підтримки, яку вони отримують від різних груп населення [25].

Ефективне інформування, за допомогою якого впливають, вимагає чітких цілей. Повідомлення, вплив і переконання на підтримку національної політики вимагають розуміння мети політики, і якщо вона буде ясна як певний набір установок аудиторії, поведінки, або сприйняття, аудиторія буде підтримувати ці цілі. Як слушно зауважує Е. Голдман,

«ефективне стратегічне спілкування вимагає чітких, послідовних основних повідомлень, які впливають з мети політики» [20].

«Дії говорять гучніше, ніж слова» – цей трюїзм, на думку К. Пауля, є центральною конструкцією ефективних стратегічних комунікацій. Будь-яка реалізація стратегічної комунікації, яка включає в себе тільки традиційні зв'язки, такі як обмін повідомленнями, прес-релізи, відносини зі ЗМІ і т.д., приречена на провал. Це справедливо, навіть якщо вона включає в себе нетрадиційні засоби масової інформації, такі як Інтернет або технології нових медіа і індивідуальну участь. «Щоб бути успішними, стратегічні комунікації повинні включати в себе комунікативний зміст політики і сигнали дій та зображення» [25, с. 6].

Як робоче К. Пауль пропонує таке визначення стратегічних комунікацій: «узгоджені дії, повідомлення, образи, і інші форми сигналізації або взаємодії, призначені для інформування, впливу або переконання аудиторії, обраної на підтримку національних цілей» [25].

На думку українських дослідників Т. Безверхнюк та Т. Сивак, стратегічні комунікації слід трактувати двояко: і як процес (узгодження слів і справ з метою впливу та надання інформації), і як результат цього процесу. Вони мають бути несуперечливими для різних цільових аудиторій: меседжі, створювані для різних груп громадськості не повинні суперечити один одному [4]. Вдалий приклад у цьому контексті наводить А. Баровська: промова Дж. Буша з приводу терористичних атак 11 вересня, де «війни проти терору» порівнювалися з хрестовими походами та зіткненням цивілізацій: «ти або з нами, або з терористами», здивувала європейських партнерів, проте викликала глибоку тривогу в мусульманських країнах. Його слова були призначені для внутрішнього споживання, де вони дійсно були сприйняті позитивно. Але трансляція цієї промови на міжнародну спільноту виявилася помилкою стратегічних комунікацій. «Це не тільки підтвердило наратив Аль-Каїди, що сіоністсько-християнський альянс спрямований на знищення ісламу, а й

сформувало у багатьох поміркованих мусульман думку, що американці були залучені до боротьби з ісламом як таким»[3, с. 148].

У цьому контексті варто пояснити і ті зміни, що з'явилися останнім часом при використанні назви «Ісламської держави» (ІГ, ІГІЛ) у Європі. «Франція буде безжально боротися з варварами з ДАІШ», – заявив на ранок після паризьких терактів президент Франції Ф. Олланд, виступаючи перед парламентом. Ще у вересні 2014 р. глава МЗС Франції Л. Фабіус закликав французьку громадськість відмовитися від позначень ІГ і ІГІЛ, тому що «це терористичне угруповання, а не держава», а назви «Ісламська держава» або «Ісламська Держава», на його думку, «стирають кордони між ісламом, мусульманами та ісламістами» [6]. З тих пір абревіатуру ДАІШ вживають французькі ЗМІ, а після паризьких терактів ця тенденція значно посилилася – тепер інші позначення цього угруповання джихадистів зустрічаються досить рідко.

Скорочення ДАІШ вперше почало вживатися в арабському інформаційному просторі від арабської абревіатури, що означає назву терористичної організації ІГІЛ: «аль-Даула аль-Ісламія фі аль-Ірак ва аль-Шам». Зазначають, що іракські курди використовують його з моменту появи ІГІЛ, не зважаючи на те, що це скорочення дратує бойовиків угруповання ІГ, є образливою назвою для терористів і небезпечно для тих, хто його вживає. Таким визначенням користуються також ассирійські християни, що воюють з ісламістами. Психологи вважають, що кожного разу, коли вимовляється словосполучення «Ісламська держава», у підсвідомості людей глибше фіксується зв'язок між тероризмом і ісламом, а також навіюється страх перед цим угрупованням. У людей формується сприйняття ІГ за такою схемою: «Ісламське – значить терористичне, держава – значить якесь міцне структурне утворення» [6].

«Стратегічна комунікація – це системна комунікація, орієнтована на встановлення довгострокових взаємозв'язків між організацією, її зовнішніми і внутрішніми аудиторіями, які допомагають досягати

організаційних цілей» [4, с. 67]. Така комунікація орієнтована не стільки на короточасні потреби/бажання цільових аудиторій, скільки на їх цінності, що допомагають встановити довгострокове взаєморозуміння і ефективну комунікацію з цільовими групами.

Український юрист В. Ліпкан слушно підкреслює, що основними складовими стратегічних комунікацій є: 1) інтеракціоністський блок: публічна дипломатія; залучення ключового лідера; зв'язки зі ЗМІ, з органами державної влади, з громадськістю, внутрішня комунікація; 2) інформаційно-психологічний блок: інформаційні, психологічні, спеціальні операції; 3) технічний блок: кібернетична безпека, протиборство в електромагнітному просторі; 4) військовий блок: блок військового та цивільно-військового співробітництва; документування подій, безпека операцій, заходи активного впливу [11].

Стратегічна комунікація не є новою концепцією для ЄС, проте її значення для зовнішньої та внутрішньої політики і безпеки зростає в контексті поширення дезінформації в ЄС щодо українського конфлікту та пропагандистських кампаній джихадистів. Більш того, як зазначають європейські аналітики [27], глибоке розуміння його може допомогти в оцінці того, як цей термін може бути застосовний до дій і акторів стратегічних комунікацій ЄС. Вони вважають корисним визначення, яке запропонували у 2011 р. дослідники Королівського інституту міжнародних відносин, незалежного інституту політики у Лондоні (Chatham House). Вони визначили стратегічні комунікації як «систематичний ряд послідовних і узгоджених заходів, що проводяться на стратегічному, оперативному і тактичному рівнях, які дозволяють розуміти цільові аудиторії і визначають ефективні канали для просування і підтримки конкретних типів поведінки» [28].

«Стратегічні комунікації, – записано у Глобальній стратегії, – передбачають здійснення інвестиції в громадську дипломатію в самих різних сферах, щоб налагодити контакти між зовнішньою політикою ЄС і

громадянами і краще інформувати наших партнерів про проведену політику. Підвищення узгодженості і швидкості обміну інформацією про принципи і дії, оперативне спростування дезінформації, забезпечення відкритості і вимогливості медіа середовища всередині і за межами ЄС, працюючи як з місцевими гравцями, так і через соціальні медіа» [15].

У Спільній рамочній програмі ЄС щодо протидії гібридним загрозам від 6 квітня 2016р., зазначалося, що винуватці гібридних загроз можуть систематично поширювати дезінформацію, в тому числі в рамках цілеспрямованих кампаній в соціальних мережах, прагнучи радикалізації осіб, щоб дестабілізувати суспільство і контролювати політичні наративи. Здатність реагувати на гібридні загрози, використовуючи звукові стратегії стратегічної комунікаційної має важливе значення. Забезпечення швидких фактичних відповідей і підвищення рівня поінформованості громадськості про гібридні загрози є основним фактором для створення соціальної стабільності [21].

Стратегічна комунікація повинна повною мірою використовувати медіа, як традиційні – друковані ЗМІ, візуальні та аудіо медіа, так і Інтернет-ЗМІ та соціальні мережі. Європейська служба зовнішніх зв'язків, орієнтуючись на діяльність східних (East StratCom Task Force) і арабських (Arabic StratCom Task Force) центрів стратегічних комунікацій, орієнтованих на відповідні цільові групи, має оптимізувати використання лінгвістів, які, вільно володіючи відповідною мовою, не є членами ЄС і соціальних медіа-фахівців, які, не будучи членами ЄС, можуть контролювати інформацію та забезпечувати цілеспрямовану комунікацію, реагуючи на дезінформацію. Крім того, держави-члени, щоб викрити гібридні загрози, повинні розробити координаційні механізми стратегічних комунікацій для здійснення трактування і обліку дезінформації [21].

Сьогодні акцентується увага на тому, що потрібен неформальний діалог і розширення співробітництва та координації ЄС з НАТО щодо ситуаційної обізнаності, стратегічних комунікацій, кібербезпеки і

«запобігання та уникнення кризових ситуацій», щоб протистояти гібридним загрозам, при дотриманні принципів відкритості і автономності процесу прийняття рішень кожною організацією [21]. НАТО визначає свої стратегічні комунікації як «скоординоване та належне використання діяльності у галузі комунікацій НАТО та її можливості у сфері громадської дипломатії, зв'язків з громадськістю, військових зв'язків з громадськістю, інформаційних і психологічних операцій - по мірі необхідності в підтримці політики Альянсу, операцій і діяльності, а також в цілях просування цілей НАТО» [23].

Ключовими компонентами процесу реалізації стратегічних комунікацій представники НАТО називають: а) розуміння владою суспільства, його інформування та залучення для просування інтересів і цілей через вплив на сприйняття, настанови, переконання та поведінку; б) узгодження дій, зображень, висловлювань на підтримку політики й планування з метою досягнення всеосяжних стратегічних цілей; в) визнання того, що всі операції і види діяльності є важливими компонентами процесу комунікації, оскільки все, що говорить і робить комунікаційний центр – або не спромігся сказати й зробити цей центр, має передбачувані й непередбачувані наслідки для цільових і нецільових аудиторій; г) визнання того, що стратегічні комунікації є не додатковими діями, а невід'ємною частиною планування та реалізації усіх операцій та видів діяльності [22].

Євросоюз констатує, що буде активізувати свої зусилля зі стратегічних комунікацій і «активізує свій внесок у справу колективної європейської безпеки, в тісній співпраці зі своїми партнерами, починаючи з НАТО», координуючи, перш за все, СтратКоми цих організацій для боротьби з дезінформацією і гібридними загрозами. СтратКом-Схід підтримуватиме контакти зі СтратКом НАТО в Ризі [23]

Арабський СтратКом (Arabic StratCom Task Force; Stratcom South Task Force) спрямований на регіон північної Африки. Вважають, що є

принаймні три причини, чому інвестиції в стратегічну комунікацію в цій частині Європи є нагальним питанням. По-перше, завдяки хвилі біженців в Європейський Союз і підвищення активності правих екстремістських угруповань на всій території ЄС, з одного боку, і терористичні атаки на території Європи, з іншого боку, серйозно постраждали відносини Європи з мусульманським співтовариством. По-друге, терористичні групи, такі як ДАІШ є не тільки джерелом нестабільності в арабському світі, але їх агресивна ідеологія привела до радикалізації багатьох європейських громадян, а теракти в Парижі і Брюсселі продемонстрували, що протидія терористичній пропаганді і пропаганді джихадистів стала ключовими елементами європейської реакції. І, нарешті, в рамках цих зусиль, ЄС повинен гарантувати, що він також звертається до першопричин радикалізації в третіх країнах і більш ефективно передає ці зусилля [19].

Арабський СтратКом не має спеціальної групи експертів, замість цього він спирається повністю на співробітництво між установами Європейської служби зовнішніх зв'язків (в тому числі делегацій ЄС в регіоні), співробітниками Європейської комісії і координатором ЄС з боротьби з тероризмом [19]. Його функції, в т.ч. і в галузі комунікації, представлені на сайті Європейської Ради наступним чином: координація роботи Європейської Ради по боротьбі з тероризмом; надання рекомендацій з питань політики і пріоритетних напрямків діяльності в Раді, на основі аналізу загроз і доповідей, підготовлених Центром аналізу розвідки ЄС і Європол; стеження за здійсненням стратегії ЄС у боротьбі з тероризмом; моніторинг всіх інструментів, що є в розпорядженні Європейського Союзу, для регулярного інформування Європейської Ради про ефективність реалізації його рішень; координація дій з відповідними підготовчими органами Європейської Ради, Європейської Комісії та Європейської служби зовнішньополітичних справ та інформування їх про свою діяльність; забезпечення активної ролі ЄС у боротьбі з тероризмом; поліпшення комунікації між ЄС і третіми країнами в цій галузі [17].

Комунікаційне забезпечення антитерористичної діяльності дослідники пропонують вважати конкретним проявом стратегічної комунікації – «проектування в масову свідомість державою певних стратегічних цінностей, інтересів і цілей шляхом адекватної синхронізації різнобічної діяльності в усіх сферах суспільного життя з її професійним комунікаційним супроводом». При цьому визначальною якістю стратегічної комунікації є «синхронізація слів» (пропаганди) «і справ» (довгострокової державної політики) і то, як вони будуть сприйняті відібраними аудиторіями [2]. Вважають, оскільки система стратегічної комунікації ЄС лише формується і остаточно не склалася, потенціал координатора як суб'єкта стратегічних комунікацій реалізується не повною мірою.

У центрі уваги Арабського СтратКому знаходиться виробництво позитивних повідомлень про діяльність ЄС у регіоні і протидія стратегічним комунікаціям ДАІШ. З практичної точки зору, робота Цільовий групи відбувається знизу до гори, в результаті чого основні проекти здійснюються делегаціями ЄС в регіоні та їх місцевими партнерами. В даний час три делегації ЄС: в Єгипті, Йорданії та Марокко працюють над пілотними проектами, щоб допомогти арабському СтратКому. Крім того, арабський СтратКом бере участь в інформаційно-просвітницьких заходах та програмах, в тому числі надає підтримку арабським журналістам і блогерам; забезпечує діалог з молодими арабськими лідерами і майбутніми лідерами думок (створення клубів «Друзі Європи» і «Юні послы»); культурна дипломатія (підтримка кінофестивалів, он-лайн студентські обміни, використання програми відвідувачів ЄС). Щоб відповідати зростаючим завданням, преса та інформаційні бюджети в делегаціях ЄС вже отримали значне підвищення [19].

Як зазначають дослідники, на сирійському напрямі діє *Консультативна група стратегічних комунікацій по Сирії (Syria Strategic*

Communications Advisory Team – SSCAT), підпорядкована Комісії ЄС і покликана за підсумками «мозкових штурмів» вносити пропозиції в області комунікації на національному, транскордонне рівні «на підставі безпрецедентної мобілізації громадянського суспільства у відповідь на теракти в Парижі». Функції останньої групи пропонують розширити до вироблення рішень не тільки щодо ситуації в Сирії, але і з протидії анти ісламській радикалізації, в тому числі пов'язаної з міграційною кризою, що також саме по собі свідчить про потреби застосування стратегічної комунікації. Показово і те, що East StratCom Team використовує для опису своєї діяльності термін «стратегічна комунікація», прийнятий в державній практиці, а SSCAT – термін «стратегічні комунікації», більш застосовуваний в бізнесі [2].

Консультативна група стратегічних комунікацій по Сирії довела свою успішність у створенні мережі держав-членів, які дивлячись на шляхи вирішення проблем, національні і місцеві комунікації, перешкоджають своїм громадянам відвідувати Сирію або інші конфліктні зони, де вони мають можливість приєднатися до терористичних груп і брати участь у терористичній діяльності, вже через шість мережових нарад стратегічних комунікацій консультативна група Сирії об'єднала 25 держав-членів ЄС, які поділяють і обмінюються передовим досвідом у цій галузі. Обміни проходили за такими темами, як наукові дослідження, соціальні медіа та підготовка комунікаційних стратегій для протидії насильницьким екстремістським кампаніям. Проект передбачає підсумкову конференцію, де висновки і ноу-хау, придбані протягом усього проекту, будуть розподілені між спеціалістами з країн-членів та іншими зацікавленими сторонами [16].

Європейські дослідники вважають, що стратегічні комунікації Росії є складними, як з точки зору ідей, так і інститутів. Проведені як безпосередньо, так і через довірених осіб, вони формують певне сприйняття ЄС людьми будь-то всередині Росії, держав Східного

партнерства або в самому ЄС та країнах-кандидатах. Передача повідомлень виявилася досить ефективною, як з точки зору їхнього змісту, так і доставки до різних аудиторій. Саме тому Європейською службою зовнішніх зв'язків була створена Оперативна робоча група зі стратегічних комунікацій *StratCom-Cxiđ* (*East StratCom Task Force*). Зараз вона має штатних працівників, більшість з яких володіє російською мовою, відряджених з інститутів ЄС або держав-членів [27].

Був підготовлений план дій зі стратегічних комунікацій для реагування на кампанію дезінформації з боку Росії, який містив три основні завдання: ефективна комунікація та просування політики ЄС щодо Східного партнерства; загальне зміцнення медійного простору в країнах Східного партнерства та держав-членів ЄС, включаючи сприяння свободі засобів масової інформації та зміцнення незалежних засобів інформації; удосконалення механізмів, що дозволяють ЄС передбачати, давати оцінку і реагувати на дезінформацію, поширювану зовнішніми акторами. У плані говориться, що комунікації на сході повинні «в першу чергу зосередитися на створенні позитивних і ефективних повідомлень про політику ЄС щодо регіону». Брюссель має поширити повідомлення про реформи, які «можуть протягом тривалого часу робити позитивний вплив на їхнє повсякденне життя». Тут підкреслюється, що варто чітко пояснювати позитивний вплив програм і політик ЄС, не вдаючись в їхні подробиці [27].

Команда СтратКом-Сходу займається розробкою комунікаційних матеріалів, проводить кампанії щодо роз'яснення політики ЄС в регіоні Східного партнерства, зокрема: попереджувальні комунікаційні кампанії з ключових напрямків політики ЄС, розробка відповідного позитивного наратива; застосування ситуативних комунікацій з актуальних і значущих питань діяльності ЄС; розвінчання міфів через аналіз тенденцій, роз'яснення та протидію дезінформації; підтримка проектів шляхом висвітлення діяльності ЄС у ключових галузях політики в регіоні. Цільова група випускає «Огляд дезінформації» і «Дайджест дезінформації»

щотижня [27]. У першому подаються усі можливі приклади російських дезінформаційних нападів у режимі реального часу. У другому порівнюється погляд на світ прокремлівських ЗМІ і те, що говорять незалежні російські джерела. Обидва продукти Оперативної робочої групи публікуються англійською і російською мовами [5]. Крім того, недавно почато розсилку прес-релізів і публікацій в Росію і запущено сайт російською мовою, який становить в середньому 190 000 унікальних переглядів сторінок на місяць, або 25% загального трафіку веб-сайту служби зовнішніх справ загалом. Оперативна робоча група також має аккаунт у Твіттері (<https://twitter.com/EUvsDisinfo>) і сторінку на Фейсбукі (<https://www.facebook.com/EUvsDisinfo>) [26].

23 листопада 2016 р. Європейський парламент схвалив резолюцію під назвою «Стратегічні комунікації ЄС як протидія пропаганді третіх сторін» [18]. Документ був підготовлений польським депутатом А. Фотигою. У ньому серед загроз називаються, зокрема, російські ЗМІ: окремо згадуються телеканал RT, агентство Sputnik, а також фонд «Руський світ» і Росспівробітництво. У документі міститься заклик до розширення повноважень СтратКом-Сходу і перетворення його у повноцінний Департамент Європейської служби зовнішніх справ. Конкретні пропозиції, що містяться в резолюції, спрямовані і на доповнення сфери діяльності СтратКом-Схід напрямком «Південь» (проти стратегічних комунікацій ДАІШ). Обидва явища, згадані в одному документі як загроза для європейської єдності варті підтримки та вдосконалення.

Висновки. Отже, проблема стратегічних комунікацій фактично легітимізована в Україні. Вона потребує вивчення не лише в національному контексті, але і в європейському. Якщо теоретичні аспекти цієї проблеми вже вивчаються українськими дослідниками, інституціональний вимір стратегічних комунікацій ЄС поки що залишається поза увагою. Специфіка стратегічних комунікацій ДАІШ та Росії потребує протидії з боку окремих європейських СтратКомів, що вже

діють в арабському та східному регіонах Європейської Політики Сусідства. Предметом подальших досліджень мають стати проблеми, що стоять перед Україною у контексті подальшого розширення діалогу, співробітництва та координації дій ЄС і НАТО у сфері стратегічних комунікацій на східному та південному напрямках.

Список використаних джерел

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/poslanya_new-cc2e3.pdf
2. Базаркина Д. Ю. Коммуникационные функции координатора ЕС по борьбе с терроризмом / Д. Ю. Базаркина // Власть, 2016, № 4, –С. 115-121.
3. Баровська А.В. Стратегічні комунікації: досвід НАТО / А. В. Баровська // Стратегічні пріоритети, № 1 (34), 2015. – С. 147-152.
4. Безверхнюк Т. М. Тенденції розвитку кваліфікаційних потреб у спеціалістах зі стратегічних комунікацій / Т. М. Безверхнюк, Т. В. Сивак // Теоретичні та прикладні питання державотворення. – 2016. – Вип. 18. – С. 61-82.
5. ЕС теперь выпускает «Дайджест дезинформации» и на русском языке [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.euneighbours.eu/eastportal/news/latest/44178/%D0%95%D0%A1>
6. Как правильно называть организацию террористов — ИГИЛ, ИГ или ДАИШ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rus.delfi.lv/news/daily/abroad/kak-pravilno-nazyvat-organizaciyu->
7. Кушнір О. В. Поняття та сутність стратегічних комунікацій у сучасному українському державотворенні / О.В. Кушнір // Право і суспільство. – 2015. – № 6. – С. 27-31.

8. Ліпкан В. А. Експертний висновок на проект Стратегії розвитку ефективних комунікацій у ЗСУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goal-int.org/ekspertnij-visnovok-na-proekt-strategii-rozvitku-efektivnix-komunikacij-u-zsu/>

9. Ліпкан В. А. Концептуальний аналіз артикуляції стратегічних комунікацій в посланні президента України / В. А. Ліпкан [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goal-int.org/konceptualnij-analiz-artikulyacii-strategichnix-komunikacij-v-poslanni-prezidenta-ukraini/>

10. Ліпкан В. А. Роль стратегічних комунікацій в протидії гібридній війні проти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goal-int.org/rol-strategichnix-komunikacij-v-protidii-gibridnij-vijni-proti-ukraini/>

11. Ліпкан В.А. Поняття та структура стратегічних комунікацій на сучасному етапі державотворення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lipkan.com/ponyattya-ta-struktura-strategichnih-komunikatsij-na-suchasnomu-etapi-derzhavotvorenniya/>

12. Попова Т. В., Ліпкан В.А. Стратегічні комунікації: [словник] / Т. В. Попова, В. А. Ліпкан / за заг. ред. В. А. Ліпкана. – К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2016. – 416 с.

13. Почепцов Г.Г. Стратегические коммуникации: стратегические коммуникации в политике, бизнесе и государственном управлении. – К. : Альтерпрес, 2008. – 216 с.

14. Соловйов С. Г. Основні характеристики стратегічних комунікацій / С. Г. Соловйов // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління. – 2016. - Вип. 1. – с. 165-170.

15. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy [Electronic resource] – Mode of Access: <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/EUGS.pdf>

16. Answer given by Mr Avramopoulos on behalf of the Commission [Electronic resource] – Mode of Access:

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2016-000505&language=EN>

17. Counter-Terrorism Coordinator [Electronic resource] – Mode of Access: <http://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/counter-terrorism-coordinator/>

18. EU strategic communication to counteract anti-EU propaganda by third parties. European Parliament resolution of 23 November 2016 [Electronic resource] – Mode of Access: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=//EP//NONSGML+TA+P8-TA-2016-0441+0+DOC+PDF+V0//EN>

19. EU strategic communication with the Arab world [Electronic resource] – Mode of Access: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/581997/EPRS_BRI\(016\)581997_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/581997/EPRS_BRI(016)581997_EN.pdf)

20. Goldman, Emily, Strategic Communication: A Tool for Asymmetric Warfare / Small Wars Journal, October 6, 2007, p. 6. [Electronic resource] – Mode of Access: <http://smallwarsjournal.com/blog/strategic-communication-a-tool-for-asymmetric-warfare>

21. Joint Framework on countering hybrid threats a European Union response [Electronic resource] – Mode of Access: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0018&rid=1>

22. NATO Strategic Communication: More to be Done? / Steve Tatham, Rita Le Page; National Defence Academy of Latvia Center for Security and Strategic Research [Electronic resource] – Mode of Access: http://www.academia.edu/6808986/NATO_Strategic_Communication_More_to_be_done

23. NATO strategic communications – An evolving battle of narratives response [Electronic resource] – Mode of Access: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/586600/EPRS_BRI\(2016\)586600_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/586600/EPRS_BRI(2016)586600_EN.pdf)

24. NATO strategic communications – An evolving battle of narratives [Electronic resource] – Mode of Access: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/586600/EPRS_BRI\(2016\)586600_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/586600/EPRS_BRI(2016)586600_EN.pdf)

25. Paul C. Getting Better at Strategic Communication // RAND Corporation. Santa Monica, on July 12, 2011, 18 p. [Electronic resource] – Mode of Access: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/2011/RAND_CT366.pdf

26. Strategic communications – East and South. Report – № 30 – 29 July 2016 / Antonio Missiroli, Jan Joel Andersson, Florence Gaub, Nicu Popescu, John-Joseph Wilkins et al [Electronic resource] – Mode of Access: http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Report_30_Stratcoms.pdf

27. Strategic communications – East and South. Report – № 30 – 29 July 2016 / Antonio Missiroli, Jan Joel Andersson, Florence Gaub, Nicu Popescu, John-Joseph Wilkins et al [Electronic resource] – Mode of Access: http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Report_30_Stratcoms.pdf

28. Strategic Communications and National Strategy : A Chatham House Report / Paul Cornish, Julian Lindley-French and Claire Yorke. – London, 2011. – 42 p. [Electronic resource] – Mode of Access: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/24-1436781085.pdf>

29. Europeans' attitudes towards security. Special Eurobarometer 432 [Electronic resource] – Mode of Access http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_432_en.pdf

30. Stokes Bruce, Wike Richard, Poushter Jacob. Europeans Face the World Divided Many question national influence and obligations to allies, but share desire for greater EU role in global affairs [Electronic resource] – Mode of Access: <http://www.pewglobal.org/2016/06/13/europeans-face-the-world-divided/>